

*Н. С. Опешко,
аспірантка кафедри фінансів та кредиту,
Харківський національний університет будівництва та архітектури*

ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «ДОСТАТНІСТЬ КАПІТАЛУ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ»

***Анотація.** У статті проаналізовано підходи до визначення поняття «достатність капіталу» різними авторами. Розглянуто особливості використання даної категорії у системі державного нагляду за страховими компаніями. На основі проведеного аналізу запропоноване авторське визначення достатності капіталу страхової компанії.*

***Annotation.** In the article approaches to determining the concept «capital adequacy» have been analyzed. The features of using this category in the state supervision of insurance companies have been considered. Based on the analysis author gave its own approach to the determination the concept «capital adequacy of insurance company».*

***Ключові слова:** власний капітал, достатність капіталу, платоспроможність, непередбачувані збитки.*

Вступ. Одним із ключових чинників забезпечення платоспроможності та конкурентоспроможності страхової компанії є достатній розмір капіталу. В Україні дана проблема набула особливої актуальності із затвердженням Концепції запровадження пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами [14], в якій основним завданням визначено розробку пруденційних нормативів достатності капіталу.

Постановка задачі. Метою дослідження є обґрунтування теоретичних положень щодо визначення поняття «достатність капіталу страхової компанії».

Результати. Розвиток страхового ринку сприяє формуванню довгострокових інвестиційних ресурсів в економіку країни, адже страхові компанії у процесі своєї діяльності не лише надають страховий захист, але і виступають посередниками між інвесторами та позичальниками через механізм накопичення значних грошових ресурсів платників страхових премій. Визначальним фактором успішної діяльності страхових компаній є наявність достатнього розміру власного капіталу.

Важливу роль власного капіталу як на стадії створення, так і у процесі функціонування страхової компанії обґрунтовують у своїх роботах А.О. Бойко [3], О.О. Гаманкова [4], Н.В. Ткачено [19] та Л.Г. Піратовський [10].

В період заснування значущість фінансових ресурсів, зокрема статутного капіталу, на думку Л.А. Юрченка [23], обумовлюється тим що, «по-перше, відсутні інші кошти для виконання страхових зобов'язань, оскільки надходження від збору страхових платежів у цей період можуть бути мінімальними за розміром; по-друге, великий обсяг статутного капіталу забезпечує страховій компанії впевненість, дозволяє планувати свою поведінку, а, отже, дає певні конкурентні переваги».

Цю з точки зору розвиває Л.А. Орланюк-Малицька [8]: «наявність певного обсягу власних коштів має особливу актуальність для страхової організації на початку діяльності, коли страховий портфель невеликий та незбалансований. Як наслідок - не забезпечується необхідна розкладка збитку, що значно підвищує можливість від'ємного фінансового результату по страхових операціях».

Н.В. Ткаченко [19] доповнює твердження попередніх авторів тим, що на стадії утворення фінансової установи наявність власного капіталу диктується потребами забезпечення організаційних витрат, тобто витрат, пов'язаних із створенням умов для здійснення страхової діяльності.

Узагальнюючи підходи науковців [10, 16, 19] можна відзначити, що у подальшій діяльності значущість капіталу обґрунтовується низкою об'єктивних обставин, а саме:

- методи розрахунку страхових резервів не дають повної гарантії їх достатності для здійснення страхових виплат у силу впливу внутрішніх та зовнішніх негативних факторів;
- страхових резервів може виявитися недостатньо для покриття зобов'язань у разі стрімкого збільшення обсягів страхової діяльності;
- для збереження власних конкурентних позицій страхова компанія повинна постійно розвиватися, розширюючи свою присутність на завойованих ринках збуту, виходячи на нові ринки,

залучаючи нових клієнтів та розробляючи нові продукти, що потребує значних матеріальних витрат та гарантій.

Важливе призначення фінансових ресурсів у діяльності страхових компаній спонукає законодавців як України, так і інших країн світу до встановлення вимог щодо розміру та порядку формування власного капіталу.

Відповідно до Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [14] державний нагляд за фінансовими установами в Україні здійснюється за принципом контролю на основі дотримання вимог діяльності. Законом України «Про страхування» [11] передбачено наступні вимоги до капіталу:

- наявність сплаченого статутного капіталу у розмірі, що перевищує 1 млн. євро для компаній які займаються видами страхування іншими, ніж страхування життя;
- наявність гарантійного фонду, який включає додатковий та резервний капітал, а також суму нерозподіленого прибутку;
- перевищення фактичного запасу платоспроможності (ФЗП) над розрахунковим нормативним запасом платоспроможності (НЗП).

Включення останнього показника до системи вимог до капіталу обґрунтовується твердженням О.О. Гаманкової [4], яка зазначає, що перевищення активів страховика над його зобов'язаннями свідчить про наявний у даного страховика ФЗП, а отже за своїм економічним змістом ФЗП представляє собою чисті активи, тобто власні кошти, вільні від зобов'язань.

НЗП для компаній, які займаються видами страхування іншими, ніж страхування життя розраховується двома способами: на основі страхових премій та на основі страхових виплат. Для подальшого порівняння обирається більша з двох величин. Із економічної сутності показника відношення ФЗП до НЗП випливає, що власний капітал страхової компанії (за вирахуванням суми нематеріальних активів) має становити не менше ніж 18 % страхових премій частково зменшених на премії, передані у перестраховування, або не менше ніж 26 % від страхових виплат частково зменшених на виплати, компенсовані перестраховиками. Даний індикатор визначає рівень власного капіталу, який дозволяє компенсувати зобов'язання перед страхувальниками у випадку настання непередбачуваних обставин.

У міжнародній практиці основи регулювання достатності капіталу визначені принципами Міжнародної асоціації органів нагляду за страховими компаніями (IAIS) [9, 25, 26].

Відповідно до документу IAIS «Основні принципи страхування та методологія» [9] вимоги щодо достатності капіталу є складовою частиною режиму платоспроможності. При цьому страхова компанія є платоспроможною, якщо вона здатна виконати зобов'язання за всіма договорами страхування при настанні непередбачуваних обставин.

Режим платоспроможності повинен враховувати достатність капіталу для покриття значних непередбачуваних втрат у тій мірі, в якій ці втрати не можуть бути покриті страховими резервами, за тими ризиками, для яких резервування капіталу є необхідним [9]. Відповідно показник достатності капіталу страхових компаній має бути чутливим до ризиків.

Наглядовий орган встановлює нормативні вимоги до капіталу на достатньому рівні для того, щоб у складних обставинах зобов’язання страховика були виконані у повному обсязі та у встановлені строки, таким чином створюючи надійних захист споживачам страхових послуг.

Проаналізувавши основі принципи IAIS [9, 25, 26] можна відзначити, що достатній розмір власного капіталу захищає інтереси страхувальників за рахунок досягнення двох цілей:

- зниження ймовірності банкрутства за рахунок поглинання збитків;
- зниження втрат страхувальників у разі банкрутства чи ліквідації страховика.

Поняття достатності капіталу страховиків не набуло поки що чіткого визначення у науковій літературі та у практиці управління страховими компаніями. Наукові дослідження достатності капіталу здебільшого проводяться у банківській сфері [1, 2, 5-7, 13, 18, 20, 21, 22, 24]. Враховуючи, що призначення капіталу у діяльності банків значною мірою відповідає призначенню капіталу у діяльності страховиків, результати зазначених досліджень можуть бути прийняті за системою аналогій для визначення достатності капіталу страхових компаній.

Узагальнення сутнісної складової поняття достатності капіталу представлене у табл. 1.1.

Проаналізувавши поняття в межах ключового слова (табл. 1.1) можна визначити, що достатність капіталу здебільшого різні автори розглядають як здатність фінансової установи покривати втрати та збитки за рахунок власних коштів. У даному випадку ватро конкретизувати, що з метою захисту споживачів розмір власного капіталу має бути достатнім для покриття лише непередбачуваних збитків у випадку, якщо страховику загрожує банкрутство або страхових резервів компанії не достатньо для виконання зобов’язання за договорами страхування.

Таблиця 1.1.

Розкриття сутності поняття «достатність капіталу»		
Ключове слово	Сутність поняття в межах ключового слова	Джерело
Здатність	Здатність банку компенсувати втрати та попереджувати банкрутство	[13]
	Здатність банку надавати традиційний набір банківських послуг стандартної якості незалежно від можливості настання будь-яких збитків за активними операціями	[20]
	Здатність банку здійснювати витрати на власну діяльність та компенсувати збитки, що виникають, виключно за рахунок джерел власних коштів	[7]
	Здатність виконувати притаманні капіталу функції і відповідати стратегічним і тактичним завданням банку	[2]
	Здатність банку задовольняти вимоги вкладників та інших кредиторів з точки зору наявності у банка достатніх коштів	[21]
	Здатність банківської установи покривати витрати своєї діяльності та компенсувати збитки від результатів, що виникають у процесі її здійснення, виключно за рахунок власного капіталу	[24]
Оцінка	Узагальнююча оцінка надійності банку, тобто банк буде вважатися надійним щодо його капіталу, якщо параметри останнього відповідають розрахунковим нормативам достатності, виробленим емпіричним шляхом самим банком або регулюючим органом	[1]
	Загальна оцінка надійності банку, яка зумовлює залежність між величиною капіталу та ризикованістю діяльності банку	[5]
Показник	Показник, що відображає наявність капіталу, достатнього для виконання банком своїх функцій і покриття ризиків, які виникають під час проведення банківських операцій	[15]
Стан	Такий стан капіталу банку, який характеризується дотриманням певних умов, і за якого капітал здатен повноцінно виконувати свої функції	[6]
Ступінь	Ступінь капіталізації банку, яка дозволяє йому здійснювати у стабільному режимі надання банківських послуг в умовах ризикованості операцій	[18]
Сума	Загальна сума капіталу компанії необхідна для виконання критеріїв регулюючих органів, рейтингових агентств чи самої компанії	[27]
	Суму власного капіталу, яка б покривала фінансовими ресурсами ризики діяльності страховика та захищала його клієнтів у виникненні різних форс-мажорних обставин	[17]
	Сума капіталу, яка забезпечує надійність, фінансову стійкість банку та дає можливість поглинути ризики і зберегти платоспроможність у складній ситуації	[22]

Також, враховуючі наведені визначення, варто відзначити, що достатність капіталу є суб’єктно-орієнтованим поняття, оскільки з однієї сторони залежить від нормативів встановлених регулюючим органом, а з іншого боку слугує індикатором здатності страхової компанії виконувати свої зобов’язань перед клієнтами.

У енциклопедії банківської справи [15] та у роботі Богдалова Р.Х. [2] однією із ознак достатності капіталу визначено здатність капіталу виконувати притаманні йому функції та відповідати стратегічним і тактичним завданням фінансової установи. Дане визначення є вірним та доцільним для використання у практичній діяльності страховиків, втім для цілей державного нагляду необхідно використовувати більш конкретизоване поняття, яке враховує специфіку страхової діяльності.

Узагальнюючи результати аналізу поняття та основні принципи IAIS, автор надає наступне визначення: достатність капіталу страхової компанії – це показник платоспроможності, що визначає здатність страхової компанії за рахунок капіталу покривати непередбачувані збитки та виконувати зобов’язання перед страхувальниками у розмірі, який не може бути покритий страховими резервами.

Висновки. Запропонований автором роботи підхід потребує розробки універсальної системи управління достатністю капіталу у діяльності страхової компанії, яка повинна включати заходи з управління ризиками та залучення фінансових ресурсів, що і є предметом подальших досліджень.

Література

1. Банковское дело: управление и технологии / под ред. проф. А. М. Тавасиева. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 863 с.
2. Богдалов Р.Х. Собственный капитал банка и управление им : автореф. дис. канд. экон. наук : спец. 08.00.10 – Финансы, денежное обращение и кредит / Р. Х. Богдалов. – Москва, 2003. – 23 с.

3. Бойко А.О. Теоретичні основи та практичний досвід забезпечення фінансової стійкості страхової компанії / А.О. Бойко // Економічні науки. – Серія «Облік і фінанси». – Випуск 7 (25). – Ч. 4. – 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/en_oif/2010_7_4/4.pdf.
4. Гаманкова О. Фінансова стійкість та платоспроможність страхової організації / О. Гаманкова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – № 94-95. – 2007 . – С. 18-23.
5. Дзюблюк О. В. Комерційні банки в умовах переходу до ринкових відносин. – Тернопіль: Тернопіль, 1996. – 140 с.
6. Жексембіна А.Е. Капитализация банковского сектора Республики Казахстан: состояние и пути повышения : автореф. дис. канд. экон. наук : спец. 08.00.10 – Финансы, денежное обращение и кредит / А. Е. Жексембіна. – Алматы, 2009. – 29 с.
7. Мельник К.С. Развитие подходов к оценке достаточности капитала в свете нового базельского соглашения по капиталу : автореф. дис. канд. экон. наук : спец. 08.00.10 – Финансы, денежное обращение и кредит / К. С. Мельник – СПб, 2007. – с. 24.
8. Орланюк-Малицкая Л.А. Платежеспособность страховых компаний. – М.: Анкил, 1994. – 151 с.
9. Основные принципы страхования и методология [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.iaisweb.org/view/element_href.cfm?src=1/138.pdf.
10. Піратовський Л.Г. Страховий бізнес: управління розвитком: Монографія. – К.: Київ. нац. торг-екон. ун-т, 2006. – 254 с.
11. Про страхування: Закон України від 07.03.1996 № 85/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80/conv/page> (<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80/conv/page>).
12. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12 липня 2001 року № 2664-III (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2664-14> (<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>).
13. Коммерческие банки / [Э. Рид, Р. Коттер, Э. Гилл, Р. Смит, под. общ. ред. Э. Рида] – М: Космополис, 1991. – 187 с.
14. Про затвердження концепції запровадження пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами та Програми розвитку системи пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами : Розпорядження Держфінпослуг України від 15 липня 2010 р. №585 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://finrep.kiev.ua/download/fsr_concept_prudential_supervision_n585_15jul2010.pdf (http://finrep.kiev.ua/download/fsr_concept_prudential_supervision%20_n585_15jul2010.pdf).
15. Стельмах В.С. Енциклопедія банківської справи України / В. С. Стельмах. – К. : Молодь, Ін-Юре, 2001. – 680 с.
16. Страховий ринок України: стан та перспективи розвитку : Монографія / [за заг. ред. А.А. Мазаракі]. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2007. – 460 с.
17. Супрун Н.В. Проблеми оцінки достатності капіталу страхових компаній / Н.В. Супрун // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. – № 8. – 2011. – С. 79-89.
18. Ткач А.Ю. Критерии оценки достаточности капитала коммерческого банка / А. Ю. Ткач // Модели управления в рыночной экономике: Сборник научных трудов. – Вып. 11 – Донецк: ДонНУ, 2008. – 314 с.
19. Ткаченко Н.В. Забезпечення фінансової стійкості страхових компаній: теорія, методологія та практика : монографія / Н.В. Ткаченко. - Черкаси: «Черкаський ЦНТЕІ», 2009. - 570 с.
20. Торяник Ж.І. Забезпечення функціональної достатності ресурсного потенціалу банків: дис. канд. экон. наук: спец. 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит / Ж. І. Торяник. – С. 2008. - 187 с.
21. Финансовый словарь [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://dic.academic.ru/dic.nsf/fin_enc/33931 (http://dic.academic.ru/dic.nsf/fin_enc/33931).
22. Шелудько В. М. Фінансовий ринок [Текст] / В. М. Шелудько. – К. : Знання, 2002. – 535 с.
23. Юрченко Л.А. Финансовый менеджмент страховика: Учеб. пособие для вузов. / Л.А. Юрченко – .: ЮНИТИ-ДАНА, 2001.
24. Яремчук О.В. Аналіз достатності власного капіталу банку / О. В. Яремчук, К. Л. Ларіонова // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. - 2011. - №1. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/fkd/2011_1/part1/4.pdf.
25. Insurance Core Principles, Standards, Guidance and Assessment Methodology [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.iaisweb.org/view/element_href.cfm?src=1/13037.pdf
26. Principles on Capital Adequacy and Solvency [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.iaisweb.org/view/element_href.cfm?...
27. S. P. D’Arcy. Capital Allocation in the Property-Liability Insurance Industry / S. P. D’Arcy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.soa.org/library/monographs/other-monographs/2011/november/mono-2011-m-as11-1-darcy.pdf> (<http://www.soa.org/library/monographs/other-monographs/2011/november/mono-2011-m-as11-1-darcy.pdf>).

Стаття надійшла до редакції 12.10.2012 р.